

Významné krajinné prvky města Brna

Co jsou to významné krajinné prvky (VKP)?

Jsou to obvykle místa přirozeného výskytu vzácnějších rostlinných a živočišných druhů, jejich společenstev nebo také různých geologických zajímavostí. Zkrátka takto označujeme taková území, kde se obvykle vyskytují živé organizmy, jejichž přežití v okolní krajině není jednoduché. Ve městě mají VKP navíc další funkce – pomáhají čistit ovzduší, umožňují samovolnou obnovu uvolněných ploch, jsou místem poznávání živé a neživé přírody pro děti i dospělé a slouží jako oáza klidu a relaxace v hlučné městské krajině.

Co říká zákon o ochraně přírody?

Podle strohého znění zákona č. 114/1992 Sb. jsou VKP automaticky všechny lesy, rašelinště, vodní toky, rybníky a údolní nivy. Mimo to mohou být jako VKP zaregistrována také jiná území, například některé mokřady, stepní trávníky, remízy, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů, zkamenělin, skalní útvary, výchozy a odkryvy. Ke všem nezbytně nutným zásahům do VKP je potřeba získat stanovisko příslušného odboru životního prostředí.

Která zajímavá stanoviště je v Brně třeba chránit?

V okolí Brna, které je díky zvládnuté krajině předhůří Českomoravské a Dražanské vrchoviny na lesy nesmírně bohaté, můžeme najít celou řadu zajímavých lesních porostů. Druhově velmi pestré jsou především doubravy a dubohabřiny, na jejichž okrajích se vyskytují významné druhy teplomilné fauny a flóry. Především na severních svazích ve vyšších polohách města rostou místy i věkovité bučiny.

Stepní trávníky jsou pozůstatkem dříve pečlivě obdělávaných suchých luk a pastvin. Dnes je přirozeně najdeme jen na mezích, prudkých stráních a skalních výchozech, které ještě nestačily zarůst nebo nebyly přeměněny v zahrádky. Náhodně však v Brně vzniklo i několik nových podobných biotopů na náspech silnic a tramvajových či železničních tratí. Typická květena se udržela jen v extrémně suchých a na živiny chudých enklávách, byť dříve byla běžnou součástí krajiny.

Jižní, rovinatá část Brna je přírodně cenná a zajímavá přítomností slepých ramen a tůní, které v krajině zanechaly řeky

Svratka a Svitava. Mokřadní biotopy tak ožívají zemědělskou krajinu výskytem mnoha vodních ptáků, obojživelníků a plazů. Staré břehové porosty s množstvím doupných stromů poskytují ptákům dobrá hnízdiště a přirozeně meandrující toky mají vysokou samočisticí schopnost.

Zvláštním příkladem koexistence současné intenzivní činnosti člověka a původního výskytu dnes již vzácného druhu je civilní sportovní letiště v Medlánkách. Pravidelné kosení letištní plochy vytváří vhodné podmínky pro zachování populace kriticky ohroženého sysla obecného.

Jak se o VKP staráme?

VKP v Brně nejsou jen zbytky živé přírody v urbanizované krajině. Jsou to také významné kulturní památky, které dokládají, jak byla dříve volná krajina využívána a obhospodařována. Společně soužití určité kombinace druhů rostlin a živočichů je výsledkem trvalé péče o původní prostředí, která se neměníla po stovky let. A tak k uchování původního druhového bohatství je třeba louky dále séci, na pastvinách a ve světlých teplomilných lesích obnovit alespoň příležitostně pastvu a lesní porosty šetrně prosvětlovat a vhodně lesnický udržovat. Na místech, kde se přírodní prostředí již hodně změnilo a nelesní stanoviště zarostla nálety dřevin, je nejprve třeba původní plochy obnovit, kosením a vyhrabáním odstranit mnohaletou stařinu a odklidit skládky a jiné zátěže. Také geologicky významné krajinné prvky vyžadují pravidelné odstraňování pionýrských dřevin a čištění geologických profilů.

Pro zachování přírodního prostředí se snažíme dělat maximum. Alespoň vybrané VKP udržujeme již od roku 2004 a v posledních dvou letech se nám dokonce podařilo zajistit pokusnou pastvu ovcí a koz ve VKP Pod Hády. Příroda ve městě Brně je pod neustálým tlakem rozrůstající se zástavby, proto VKP stejně jako veřejná zeleň nemají bez důsledné péče a ochrany dlouhodobě šanci přežít.

Pojďme se nyní seznámit se základní charakteristikou VKP v Brně, kde citlivost a zodpovědnost vůči přírodě utlačované komerčními zájmy nabývá stále více na významu. Není proto náhodou, že na území města bylo v minulosti kromě několika desítek vyhlášených zvláště chráněných území registrováno také 70 VKP.

1. Sedla

0,04 ha

Travnatá suchá mez lemovaná keří. Útočiště celé řady živočichů, především hmyzu, drobných obratlovců a plazů. Další existenci tohoto malého významného krajinného prvku ohrožuje invaze trnovníku akátu.

2. Tribuna

0,97 ha

Jižně orientovaná stráž s teplomilnou rostlinnou vegetací a výskytem teplomilného hmyzu.

3. Líchy

0,30 ha

Východně orientovaný svah s travinobylinnými a keřovými společenstvy. Významný výskyt třešně křovité a růže bedrníkolisté, biotop pro hnízdění ptáků, výskyt hmyzu.

4. Pod lesem

0,40 ha

Travinobylinná a keřová společenstva při okraji lesa. Biotop vhodný pro hnízdění pěvců, vhodné stanoviště pro výskyt ještěrky obecné a užovky hladké.

5. Bosonožský lom

0,80 ha

Opuštěný lom v dioritové zóně brněnského masivu. V dioritech byly odkryty hornblendity, metagabra a zčásti serpentinity. Hornblendity obsahují několik centimetrů dlouhé sloupce amfibolu.

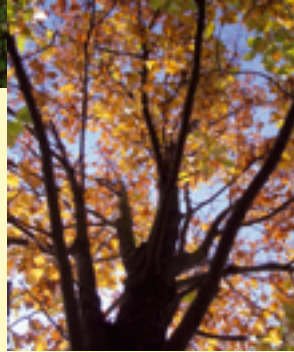

6. V Háčkách 10,20 ha

Světlá doubrava a dubohabřina na jihozápadně orientovaném svahu. Zaznamenán výskyt vemeníku dvoulistého, okrotice bílé, medovníku meduňkolistého a prvosenky jarní. Najdete zde i vzácnější dřeviny – jeřáb břek, třešeň křovitou a lýkovec jedovatý. Okraje listnatých lesů se vyznačují pestrou mozaikou hajních i lučních rostlinných společenstev.

■ Třešeň křovitá

■ Jeřáb břek

7. Pod Petrovem

0,01 ha

Skalnatá stráž na jižním úpatí Petrova představuje metamorfované a deformované bazalty metabazitové zóny brněnského masivu.

8. Zářez silnice v Bystrci

0,15 ha

Umělý výchoz amfibol-biotitického granodioritu
typu Veverská Bítýška na ulici Vejrostově.

9. Pískovcová stěna

0,50 ha

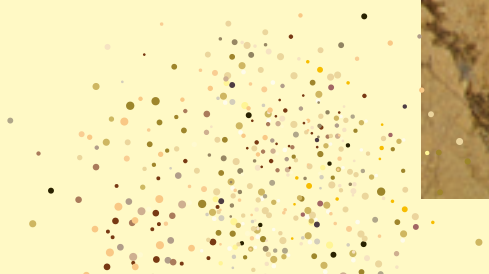
Čtvrtohorní sedimenty tzv. tuřanské terasy s třetihorními brněnskými písky.

10. Černovická pískovna

0,50 ha

Čtvrtohorní sedimenty tuřanské terasy a třetihorní brněnské písky. Čtvrtohorní štěrky dnes leží 40 m nad úrovní řeky Svatky, která se podílela na jejich vzniku. Písky Černovické pískovny jsou místy zpevněny ve vápnité pískovce, vytvářející nesouvislé lavice nebo nepravidelné konkrecionální útvary, které vyvětrávají a vystupují tak ze stěn jako římsy.

11. Holásecká pískovna

Fluviální písčité šterky až písky tzv. tuřanské terasy Svratky.

0,40 ha

12. Splavisko

3,50 ha

Soustava na sebe navazujících rybníčků na Ivanovickém potoce je využívána k chovu ryb. Místo rozmnožování obojživelníků a plazů, které je však silně omezováno rybí obsádkou.

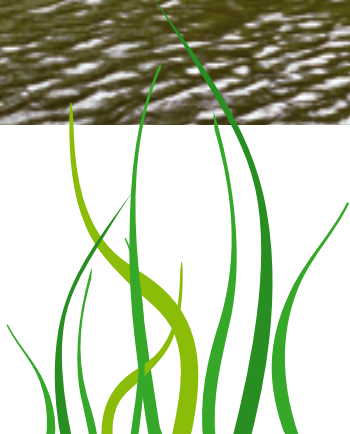

13. Dvorský potok

3,00 ha

Část nivy přirozeně meandrujícího Dvorského potoka s břehovými porosty. Významné hnízdiště ptáků, lokalita vhodná pro rozmnožování obojživelníků a některých plazů.

14. Mokřina u dálnice

0,90 ha

Tůň v lesním remízku s převahou topolu. Příbřežní vegetace slouží jako úkryt zde hnízdícím ptákům. Lokalita je významným místem rozmnožování obojživelníků.

15. Trnková

1,60 ha

Světlá doubrava se zastoupením celé řady dalších dřevin. Pestré bylinné patro tvoří např. konvalinka vonná, lipnice hajní, sasanka hajní, plicník tmavý a další druhy.

16. Obora

0,20 ha

V zářezu lesní cesty odkryty zajímavé sledy devonských a spodnokarbonských sedimentů ve složitě tektonické situaci mezi granitoidy brněnského masivu na východě a permskými slepenci boskovické brázdy.

17. Pod Trnůvkou

1,60 ha

Přirozený bukový porost. V chudém podrostu jsou zastoupeny typické mezotrofní druhy: mařinka vonná, lipnice hajní, ostřice chlupatá, ptačinec velkokvětý, bika hajní, plicník tmavý, kyčelnice cibulkonosná, konvalinka vonná, kokořík vonný, lýkovec jedovatý a další.

19. Strž k Rozdrojovicím

1,60 ha

Stabilizovaná strž s protierozním účinkem a ekostabilizační funkcí. Periodický tok vytvořený ve spraších a svahovinách.

18. Křížová

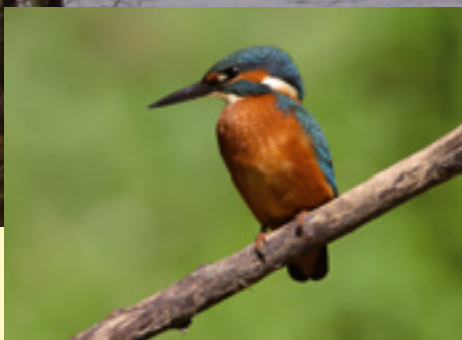

2,20 ha

Zakrslá kyselá doubrava s přirozeným bylinným podrostem. V západní části území s příznivějšími podmínkami je přimíšen i buk a doubravu zmlazuje jedle bělokorá.

■ Ledňáček říční

20. Abrazní sruby

0,33 ha

Abrazí rozrušené břehy v podloží štěrků a spraší. Prudké skalnaté vysychavé svahy nad přehradní nádrží spadající k vodní hladině. Hnízdiště ledňáčka říčního. Významný výskyt okrotice bílé a teplomilných společenstev rostlin a živočichů.

21. U dálnice

0,40 ha

Souvislý pás dřevin (převážně keřů) kolem polní cesty, výskyt třešně krovité a růže galské.

22. Čihadlo

8,90 ha

Severní svah kopce Čihadlo s citlivě založenými agrárními terasami. Na mezích je zachována široká skladba původních dřevin s významnými teplomilnými druhy (čilimník řezenský, mahalebka obecná).

23. Stěna u Sokolského koupaliště

0,20 ha

Výchoz dioritů brněnského masivu nad parkovištěm. Lokalita je známa výskytem hydrotermálních křemenných hnízd s černým dravitem (turmalínem).

24. Lada u Sokolského koupaliště

0,20 ha

Svah s přirozenou suchomilnou vegetací. Významný výskyt třešně křovité, ještěrky obecné a užovky hladké.

25. Velké pole

17,00 ha

Smíšený les s převahou dubu zimního přechází v nižších partiích severovýchodního svahu v bučinu. Druhovú skladba lesa se zde blíží přirozené druhové skladbě. Na jihozápadním okraji roste na několika místech jeřáb břek.

26. Komínský lom

0,25 ha

Opuštěný lom představuje silně přeměněné diority a gabra brněnského masivu. Diority jsou místy proniknuty žilami aplitů.

27. Syslí rezervace

3,20 ha

Plocha medláneckého sportovního letiště. Z důvodu pravidelného sečení je ideálním stanovištěm kriticky ohroženého sysla obecného, který si zde udržuje středně velkou kolonii.

28. Sítí

0,80 ha

Starý ovocný sad s jabloněmi, hrušněmi a slivoněmi.

29. Panský kopec (Komínský vršek)

0,70 ha

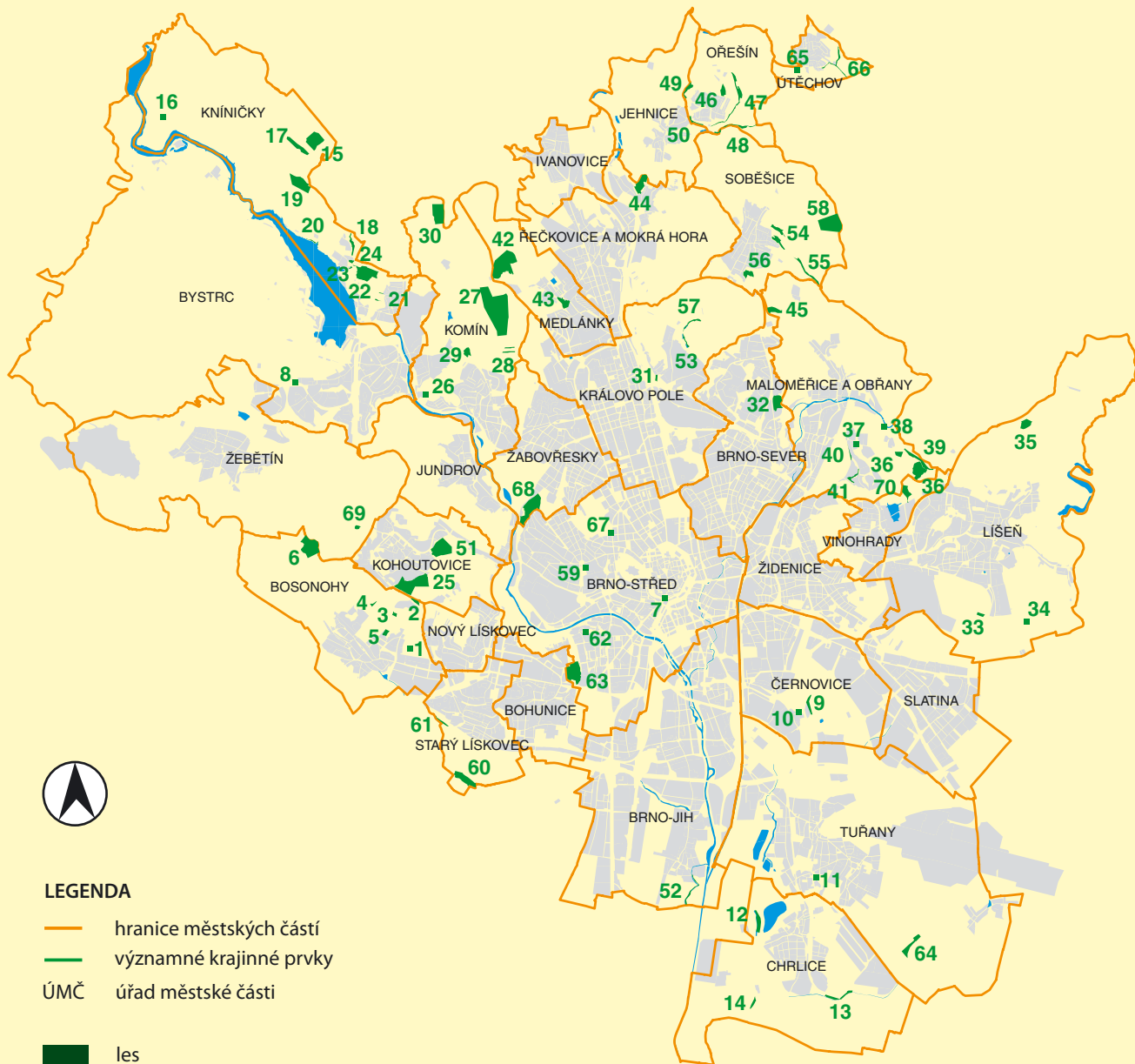
Vrcholek kopce obklopený poli a zahrádkářskou kolonií. Poskytuje úkryt, zdroj potravy a hnízdiště drobným živočichům a zpěvnému ptactvu.

30. Pod Vrchem

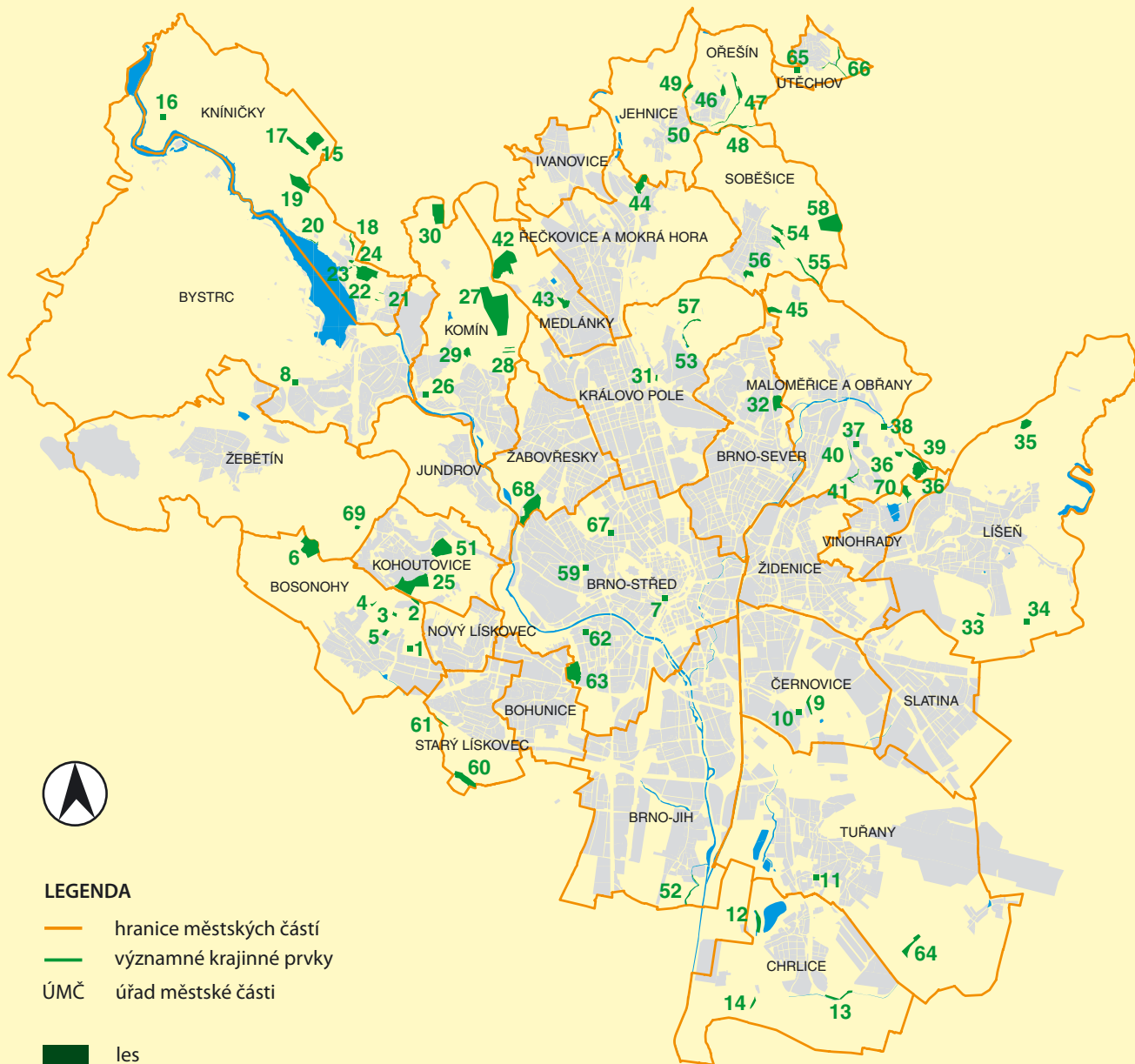
2,00 ha

Svah kopce s přírodě blízkým zastoupením dřevin, bylinným porostem a faunou. Významný výskyt chráněné okrotice bílé, dřínu jarního, medovníku meduňkolistého a hlístníku hnízdáku.

LEGENDA

- hranice městských částí
- významné krajinné prvky
- ÚMČ úřad městské části
- les
- travinobylinná společenstva
- geologicky významná lokalita
- vodní a mokřadní společenstva

Seznam registrovaných významných krajinných prvků města Brna

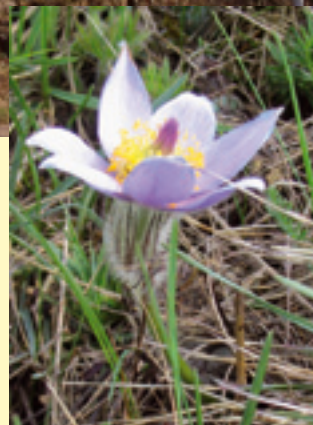
ČÍSLO K. Ú.	NÁZEV VKP	POZN.	ČÍSLO K. Ú.	NÁZEV VKP	POZN.
1	Bosonohy	Sedla	36	Maloměřice	Růženin lom I
2		Tribuna	37		Skalka
3		Líchy	38		Maloměřický lom
4		Pod lesem	39		Odvaly
5		Bosonožský lom	40		Maloměřická stráž
6		V Háčkách	41		Špice
7	Brno-město	Pod Petrovem	42	Medlánky	Bosně
8	Bystrc	Zářez silnice	43		Zámecký park
9	Černovice	Pískovcová stěna	44	Mokrá Hora	Mokrohorské meze
10		Černovická pískovna	45	Obřany	Panská lícha
11	Holásky	Holásecká pískovna	46	Ořešín	Horka u Ořešína
12	Chrlice	Splavisko	47		Prameniště Ořešínského potoka
13		Dvorský potok	48		Údolí Rakoveckého potoka
14		Mokřina u dálnice	49		Meze u křížku
15	Kníničky	Trnková	50		Ořešínská rákosina
16		Obora	51	Pisárky	Dřínový kopec
17		Pod Trnůvkou	52	Přízřenice	Stará řeka
18		Strž k Rozdrojovicím	53	Sadová	Údolí Zaječího potoka
19		Křížová	54	Soběšice	Soběšické meze
20		Abrazní sruby	55		Soběšický potok
21		U dálnice	56		V sadech
22		Čihadlo	57		Strom
23		Stěna u Sokolského koupaliště	58		Melatín
24		Lada u Sokolského koupaliště	59	Staré Brno	Žlutý kopec
25	Kohoutovice	Velké pole	60	St. Lískovec	U kříže
26	Komín	Komínský lom	61		Zahrádky
27		Syslí rezervace	62	Štýřice	Červený kopec
28		Sítí	63	Štýřice, Boh.	Kohnova cihelna
29		Panský kopec	64	Tuřany	Prameniště Dvorského potoka
30		Pod vrchem	65	Útěchov	Midlochův pomník
31	Královo Pole	Skalní výchoz	66		Útěchovský potok
32	Lesná	Vodárenský park	67	Veveří	Úvoz
33	Líšeň	Pod oříšky	68	Žabovřesky	Wilsonův les
34		Čtvrtky	69	Žebětín	Žebětínský lom
35		Malý lom	70	Židenice	Pod Hády

31. Skalní výchoz v Králově Poli

0,40 ha

Skalní výchoz s výškou cca 20 m je tvořen biotitickými granodiority typu Královo Pole. Hornina má charakteristickou růžově šedou barvu. Typické jsou i lupínky biotitu, často tvořící hexagonální sloupky o velikosti až 1 cm. Výskyt koniklece velkokvětého.

■ Koniklec velkokvětý

32. Vodárenský park

4,29 ha

Málo navštěvovaný park s četnými zákoutími a navazujícím ovocným sadem je ideální nikou pro hnízdění ptáků a četné další živočichy, kteří zde nacházejí životní prostor.

33. Pod oříšky

1,5 ha

Výše položená část je tvořena starými opuštěnými sady a ladou, nižší část je porostlá rákosinou. Významné hnízdiště ptactva.

34. Čtvrtky

0,25 ha

Na podkladě kulmských slepenců vzniklý remízek tvořený po obvodu stromy a keři, uvnitř porostlý suchomilnou bylinnou vegetací.

35. Malý lom

3,00 ha

Lom zahloubený do devonských vápenců. Byl poměrně dlouhou dobu opuštěný, a proto se na erodujících svazích mohla rozvinout vegetace se zastoupením původních druhů. Dnes je zachována pouze malá severní část – ve zbytku lomu probíhá těžba.

36. Růženin lom I

1,00 ha

Růženin lom I v části zavezeného lomu Džungle v lomu Hády. Hádsko-říčské vápence líšeňského souvrství.

Významnou lokalitou je i Růženin lom II v lomu Hády, v současné době v návrhu registrace jako VKP, kde probíhala těžba ve 20–50. letech minulého století. Při ní byl odkryt vydatný pramen vody, který napájí jezírka na dně lomu. Území je mozaikou unikátních společenstev vázaných na vápencové podloží, výskyt několika desítek významných rostlinných i živočišných druhů.

37. Skalka

0,20 ha

Na geologickém podkladě granodioritů brněnského masivu se nachází zbytky teplomilné vegetace (koniklec velkokvětý, prvosenka jarní, hvězdnice zlatovlásek, třešeň křovitá).

38. Maloměřický lom

0,72 ha

Amfibol – biotitické granodiority brněnského masivu, výskyt i okem patrných krystalů medově hnědého titanu.

39. Odvaly

2,4 ha

Část stěny lomu v prostoru etážového lomu na Hádech s geologickými profily odkrytými těžbou. Hádsko-říčské vápence líšeňského souvrství. Výskyt ohrožených a chráněných druhů rostlin.

40. Maloměřická stráž

Stráž se suchomilnou bylinnou vegetací. Bohatý výskyt hvězdnice zlatovlásku.

0,40 ha

41. Špice

Stráž se suchomilnou bylinnou vegetací.

1,20 ha

42. Bosně

3,00 ha

Kompaktní lesní celek hřebene směřujícího od Velké přes Malou Babu na Bosně a dále na Palacký vrch. Významný je výskyt dřínu jarního, bělozářky větvitě, koniklece velkokvětého a hvězdice chlumní.

43. Zámecký park

2,80 ha

Ukázka parku se zastoupením dřevin blízcím se přirozené dřevinné skladbě. Také bylinný podrost s dymnivkami, sasan-kou hajní, kamejkou modronachovou a devětsilem napovídá, že výchozí podobou parku byl pravděpodobně les.

44. Mokrohorské meze

4,70 ha

Sady se starými odrůdami ovocných dřevin, suchomilná bylinná společenstva.

45. Panská lícha

2,00 ha

Okraj lesa svažující se do rokle. Bohaté zastoupení domácích dřevin s výskytem jeřábu břeku a dřínu jarního.

46. Horka u Ořešína

1,80 ha

Starý extenzivní ovocný sad s lesním remízem. Stanoviště teplomilných rostlinných druhů (např. bělozářka větvitá, rozrazil klasnatý, vikev hrachorovitá nebo křivatec luční). Lokalita je významným hnízdištěm zpěvného ptactva, vyskytují se zde i někteří drobní obratlovci (např. užovka hladká, slepýš křehký, ještěrka obecná).

■ Bělozářka větvitá

■ Rozrazil rozprostřený

47. Prameniště Ořešínského potoka

1,00 ha

Prameniště potoka a potoční niva s luční a lesní vegetací.

48. Údolí Rakoveckého potoka

2,00 ha

Přirozeně meandrující potok s vlhkomilnými druhy rostlin.

49. Meze u křížku

1,54 ha

Travnaté a keřové porosty s přirozenou druhovou skladbou.

50. Ořešínská rákosina

0,70 ha

Rákosový porost s přilehlou vlhkou loukou, na jehož okraji se vyskytuje např. ostřice pobřežní.

51. Dřínový kopec

10,00 ha

Smíšená teplomilná doubrava. Ojedinělý bohatý výskyt dřínu jarního a jeřábu břeku. V minulosti pravděpodobně lidské sídliště.

52. Stará řeka

1,50 ha

Část starého neudržovaného ramene řeky Svratky s břehovými porosty. Významné hnízdiště ptáků. Stabílní hladina vody umožňuje v pobřežních tůních rozmnožování obojživelníků. V současné době tudy prochází cyklostezka.

53. Údolí Zaječího potoka

1,80 ha

Přírodně meandrující potok obklopený smíšeným lesem. Výskyt mokřadních společenstev (skřípinec jezerní, kosatec žlutý, mokryš střídavolistý, ocún jesenní, ropucha obecná, vodní skokani, čolek velký).

54. Soběšické meze

1,65 ha

Plocha dříve využívaná jako slivoňový sad a louka. Část území tvoří doubrava s příměsí habru a buku.

55. Soběšický potok

1,65 ha

Potůček pramenící na východním okraji obce. V jeho okolí se nacházejí přírodní lesní a bylinná společenstva.

56. V sadech

1,90 ha

Les na prudké stráni a v hlubokém žlebu ústícím do údolí Soběšického potoka.

57. Strom

2,03 ha

Lesík s přírodě blízkým zastoupením dřevin. Významný výskyt ohrožených teplomilných druhů bylin (např. lomikámen cibulkatý, vemeník dvoulistý, pryšec mnohobarvý, bělozářka větvitá). Lokalita je unikátní z historického hlediska – ve středu kaple, která již neexistuje, byl zaměřen první trigonometrický bod na území České republiky.

58. Melatín

12,10 ha

Přírodě blízká společenstva habrových doubrav s příměsí buku. Výskyt několika ohrožených druhů našich orchidejí, zejména sklenobýlu bezlistého, kruštíku modrofialového, vemeníku zelenavého a okrotice červené.

59. Žlutý kopec

0,70 ha

Výchoz křemenných slepenců devonského stáří porostlý suchomilnou vegetací u budovy nemocnice na Žlutém kopci.

60. U kříže

4,50 ha

Starý opuštěný sad, louky a remízek na svahu kopce Roviny.

61. Zahrádky

0,65 ha

Staré opuštěné zahrádky se zplanělými ovocnými stromy na úpatí násypu dálničního tělesa. Hnízdiště ptactva a útočiště hmyzu.

62. Červený kopec

0,50 ha

Spodnodevonské fialově zbarvené sedimenty, které byly označeny za období facie Old Red známou z Velké Británie, která vznikla za podmínek polopouštního suchého podnebí. Pískovce, arkózové pískovce a křemenné slepence vytvářejí malebné přirozené výchozy nad řekou Svatkou.

63. Kohnova cihelna

8,70 ha

Území představuje bývalý těžební prostor firmy Kohn, později Brněnské cihelny v katastrálním území Štýřice a Bohunice.

Jádrem zájmového území je stávající národní přírodní památka Červený kopec se dvěma odkrytými sprašovými profily, představující nejkompaktnější sérii spraší a fosilních půd ve střední Evropě. VKP byl registrován za účelem rozšíření národní přírodní památky.

64. Prameniště Dvorského potoka

3,40 ha

Prameniště potoka, jehož okolí je významným útočištěm ptáků a drobných obratlovců v zemědělsky využívané krajině.

65. Midlochův pomník

0,21 ha

Mýtinka v okolí Midlochova pomníku obklopená smíšeným lesem.

66. Útěchovský potok

0,30 ha

Přírodně meandrující potok. V jeho okolí přirozená lesní a bylinná společenstva.

67. Úvoz

0,20 ha

Umělý skalní výchoz odkrývá styk granodioritů brněnského masivu a metabazitové zóny. Granodiority jsou proniknuty dobře pozorovatelnými živcovými (aplitovými) žilami.

68. Wilsonův les

10,00 ha

Přírodě blízké zastoupení dřevin s přirozeným bylinným porostem a faunou. Lokalita má velký protierozní význam a je přirozeným útočištěm obratlovců a plazů (ještěrka obecná, užovka hladká).

69. Žebětínský lom

0,69 ha

Opuštěný lom je zahlouben do hornin metabazitové zóny brněnského masivu, které jsou reprezentovány především diority a tělesy ultrabazik.

■ Dub pýřitý

70. Pod Hády

2,70 ha

Granodioritový příkrý svah s vegetací teplomilných doubrav a křovin. V podrostu roste např. kozinec vičencovitý, mateřídouška panonská, mochna písečná a chrpa chlumní. V keřovém patře najdeme například růži berníkolistou nebo dřín jarní. Roztroušeně se zde vyskytuje vzácný dub pýřitý.

Děkujeme všem autorům a spolupracovníkům, kteří se na vydání této publikace podíleli.

B | R | N | O

Vydal:

Odbor životního prostředí Magistrátu města Brna
listopad 2007

Autor textu: Petr Matuška

Odborná konzultace: Lubomír Tichý

Autoři fotografií: Petr Matuška, Lubomír Tichý

Grafická úprava a tisk: Jabara, s. r. o.

